

Иван Кайтарчиев

ОКТОМВРИСКАТА РЕВОЛУЦИЈА И МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ ВО ПЕРИОДОТ НА СОЗДАВАЊЕТО НА ЈУГОСЛАВИЈА

ОКТОМВРИСКАТА РЕВОЛУЦИЈА од 1917 година, го затекнува македонското национално-револуционерно движење во еден од најсудбоносните моменти на неговиот развиток. Тоа е моментот кога во текот на Првата светска империјалистичка војна на таканареченото македонско прашање се гледа како на обично територијално прашање, како на објект на територијални освојувања за кого се бореа заинтересираните балкански буржоазии. Сите дискусии, водени спроти и во текот на Првата светска војна околу придобивањето на балканските земји на оваа или онаа страна од војувачките воени групации или околу потпишувањето на сепаратниот мир, поаѓаа од прашањето како да се подели територијата на Македонија за да се подмират аспирациите на оваа или онаа буржоазиа на балканските државици. Никој, во ниеден момент не ги земаше предвид политичките и националните стремежи на македонскиот народ, иако тој зад себе имаше долгогодишна револуционерна традиција, иако имаше едно востание — Илинденското, кое со својата масовност, со својата издржливост против надмоќниот противник, своевремено го восхити светот. Од своја страна, пак, воените услови во кои се наоѓаше Македонија во текот на Првата светска војна, поделена на два дела меѓу војувачките страни во никој случај не позволяваа организирано политичкo одејствување во земјата. Без сомнение, во тоа свој удел имаше и слабоста, идејната разноликост и расцепканоста на субјективните сили. Просто немаше организирана политичка сила, што во текот на војната не беше оддадена на пасивизам и исчекување. Со еден збор, владееше потполна неизвесност и бесперспективност.

Меѓутоа, развитокот на револуционерните настани во Русија во текот на 1917 година брзо наоѓа свој одраз на Балканот и влијае на повторното активирање на македонскиот проблем. Во првиот момент, предизвикано од Февруарската буржоаска револуција, или подобро, од промените што таа ги внесла кај раководните луѓе на руската надворешна политика, македонското прашање почнува да се активира во дипломатските кругови.

Во вториот момент, со избивањето и победата на Великата Октомвриска револуција, чии прокламирани принципи за мир без анексија и контрибуции, за правото на нациите и народите за самоопределување, го прелетаа светот како искри, македонскиот проблем избива со нова сила. Тој веќе не е само работа на заинтересираните држави и дипломати. Македонскиот проблем станува се повеќе проблем на македонскиот народ, на македонските субјективни сили. Пред македонскиот народ, пред левите сили на македонското национално движење Октомвриската револуција отвора нови перспективи, внесува нова содржина. Влијанието на Октомври, и покрај воените услови што владееле во Македонија, настанува толку брзо што само два месеца по победата на Револуцијата во Русија, во Скопје во почетокот на јануари 1918 година бил растуран „печатен повик со кој народот и војската се повикувале на бунт и прерват во државниот поредок, по примерот на руската револуција.“¹⁾

Револуцијата особено длабоко одекна во срцата на мобилизираните Македонци што присилно служеа во армиите на двете војувачки сили — Бугарија и Србија, и што беа принудени да војуваат против себе си. И во српската, и во бугарската војска на Солунскиот фронт доаѓа до незадржливо ширење на влијанието на Октомвриската револуција. Во јануари 1918 година, во рововите на српската војска на фронтот, меѓу војниците почнале да се шират картички со ликот на Димитрие Туцовиќ. Ова ја предизвикало воената команда да преземе драстични мерки за да го спречи растурањето на тие картички. Во бугарската војска, во чиј состав се наоѓале мобилизирани големи маси од македонскиот народ, влијанието на Октомври е уште поизразито. Петре Георгиев, ветеран на социјалистичкото движење во Скопје, инаку мобилизиран во бугарската армија, вели дека на целиот фронт кај Битола и Охридското Езеро, кај свиокот, на Црна Река, на падините на Беласица биле испишувани пароли за мир. Влијанието е општо. Тешко може да се процени каде продреле појакно и подлабоко паролите за мир и за самоопределување: во војската или кај цивилното население. Тогашните извештаи зборуваат за тоа дека идејата на самостојност, за автономија на Македонија, се повеќе се ширела „Селаните, а особено децата, велат дека се Македонци, додека за време на турското владеење никој не се наречуваше со тоа име, туку Србин, Бугарин или Грк, според тоа која пропаганда имала во моментот поголемо влијание. Верувам дека сега постои некоја тајна агитација која ја шири идејата за некоја македонска народност“²⁾, се вели во еден извештај од Солунскиот фронт од овој период. Познатиот српски буржоаски јавен работник Јован Хаджи Васиљевиќ во еден извештај до командантот на Првата армија од 29 јули 1918 година, зборувајќи за овие појави во Леринско и Воденско, вели: „Една од главните идеи што го интересира словенското население во овој крај е идејата за автономија на Македонија“.

Истовремено, со сè поголемото активирање на македонскиот проблем во Македонија, по излегувањето на Русија од војната, тој ста-

¹⁾ Христо Христов, Револуционата криза в Бџлгария през 1918—1919, София 1957, стр. 147.

²⁾ Иван Катарџиев, Антантата и македонското прашање во текот на 1918 година. Скопје 1964, стр. 94.

нува актуелен и на меѓународен план во рамките на сојузот на Антантата. Настојувајќи да се ликвидира колку што е можно побрзо војната на Балканот, некои сили на Антантата повторно се зафатија со македонското прашање. Меѓутоа, нему сега не му се пристапува само како на предмет за поделба на една територија, туку и како на можност за создавање на една нова словенска држава на Балканот под заштита на големите сили или на автономна покраина во рамките на идната југословенска држава.

Создадена е нова атмосфера, што овозможува пореалистичен пристап кон македонскиот проблем. Во Бугарија, водачот на Бугарската социјалистичка партија Димитар Благоев во декември 1917 година ја обвинува бугарската буржоазија дека влегла во оваа војна со цел да ги освои „македонските словенски племиња“³⁾. Во некои српски воени и политички кругови исто така се бара пореалистичен пристап кон тој проблем, кој тесно се поврзува со прашањето за обединување на југословенските народи. Убедлив израз на тоа струење претставува воденската декларација на вишите офицери на српската армија од месец јули 1918 година, во која за првпат јасно се признава националниот индивидуалитет на македонскиот народ и се бара негово изедначување по третман со останатите југословенски народи во идната заедничка држава. Во декларацијата се вели:

1. „Никој не оспорува дека Македонците (македонските Словени) се југословенско племе, а тоа е чувствување и мислење на сите Македонци без разлика.

2. Како југословенско племе, ние сме солидарни со сите југословенски стремежи и ја прифаќаме Крфската декларација од 1917 година. Имаме желба и молиме Крфската декларација да се дополни во тоа што ќе ја опфати цела Македонија и сите Македонци.

3. Следствено, го усвојуваме единството со останатите Југословени врз основа на демократско обединување на чело со династијата на Караѓорѓевиќите.

4. Според тоа, сакаме и ние Македонците да имаме свои претставници во Југословенскиот одбор и го молиме Одборот да го прошири својот обем примајќи претставници од Македонците надвор од границите на Србија, бидејќи како членови на Одборот се јавуваат и претставници од другите југословенски области што се надвор од границите на Србија.”

Општата атмосфера во Македонија и во врска со неа во текот на 1918 година наоѓа свој одраз и во тактиката на раководните кругови на српската буржоазија. И покрај тоа што не беа готови да прифатат и да му признаат какви и да било права на македонскиот народ во рамките на идната заедничка држава, владеачките кругови стануваат наполно свесни за тоа дека колонијалниот систем воведен во Вардарскиот дел на Македонија по Балканските војни веќе не може да се повтори, барем не во неговиот екстреман вид. Во своите директиви за држењето на чиновниците во Македонија, српската Влада, иако не води сметка за барањата на македонскиот народ, т. е. не го признава него-

³⁾ Д. Благоев, Социјалдемократијата против војната. (Реч в, Народното собрание. Четврта редовна сесия от 10. XII. 1917). Дневници стенографски на XVII-го обикновено Народно собрание. Четврта редовна сесия кн. I, София 1930, стр. 217.

⁴⁾ Građa o stvaranju Jugoslovenske države, I. I. — 20. XII. 1918 г. Приредили д-р Драгослав Јанковиќ и д-р Богдан Кризман, Београд 1964, стр. 238.

вото постоење како одделна словенска нација, им заповедува на своите чиновници да водат сметка за етничките, верските и јазичните карактеристики на Македонците, за нивното народно достоинство.

Оваа тактика, предизвикана од конктетните политички услови, ќе биде напуштена подоцна со развитокот на револуционерното движење во земјата. Но, без оглед на тоа, и како тактика таа веќе нешто значеше во однос на режимот воведен по Балканските војни во Македонија.

Македонското национално прашање по прекинувањето на војната

По прекинувањето на воените операции на Балканот и во Европа, револуционерниот бран под влијание на Револуцијата ги опфаќа сите слоеви на работните маси на континентот. Балканскиот Полуостров исто така не е поштеден од револуционерните потреси. Класните и револуционерните спротивности доаѓаат до полн израз. Во таа ситуација, во условите на општо скршнување на револуционерниот бран на лево, македонското национално прашање доживува нов импулс и развој.

Потпишаното примирје и, уште повеќе, водењето на мировните преговори во Париз и пружаат шанса на македонската прогресивна емиграција најостро да го постави прашањето за идната положба на Македонија пред Конференцијата на мирот и од меѓународната јавност таа го бара следното:

— Македонија да се сочува како цела и неподелена политичка единица на Балканот во нејзините географски граници;

— На така формираната држава да и се даде самоуправа со полна рамноправност и со еднакви права на сите народности, без оглед на нивната бројност;

— Македонија не сака политичка власт нити пак делба.⁵⁾

Потпишувајќи се на револуционерното минато на Внатрешната македонска револуционерна организација, во новите услови, под силното влијание на Октомвриската револуција, левицата во македонското револуционерно движење, со цитираните барања и со својата политичка акција недвосмислено го истакнува правото на македонскиот народ за самостојност во форма на автономија на Македонија, која во иднина ќе стане врска за балканското разбирање и соработка. Целта е јасно определена. Се бараат разни патишта и варијанти за да се достигне. Се испитуваат можности да се реализира оваа цел во рамките на тогашната Југославија, во чии граници се наоѓаше најмногубројниот и најкомпактниот дел од македонскиот народ. Барањата во оваа смисла се различни. Во некои, како минимум, се бара локална и просветна самоуправа. Во други, пак, потполна автономија во рамките на Југославија. „Базирајќи се на принципите што ја инспирираат Конференцијата на мирот, заради нејзината чест, ние бараме, покорно ја молиме да ја организира

⁵⁾ Апел към Македонското население към емиграцията в България — Архив Војног историског института ЈНА Београд. Операцијски дневник оперативног одељења Врховне команде, кут 27, бр. 2, књ. 40 од 1919 г. стр. 596.

Македонија како автономна единица и да ја приклучи кон Југославија⁶⁾ се вели во телеграмата на Главниот совет на македонските друштва во Швајцарија упатена до Конференцијата на мирот на 18 ноември 1919 год.

Меѓутоа, сите овие барања и надежи дека во рамките на буржоаското општество и хуманизам ќе може да се најде решение на македонското национално прашање, се покажаа како нереални. Во условите на империјалистички морал за зафаќање на туѓи територии и за задушвање на револуционерните движења на народните маси немаше место за принципите за самоуправање, што силно ги афирмира Октомвриската револуција. Ова брзо го сфатија не само работните маси на македонскиот народ, туку и круговите на македонската интелигенција, кои најголема надеж полагаа во Конференцијата на мирот. Давајќи му израз на своето разочарување заради нејзиното решение да се санкционира поделбата на Македонија меѓу нејзините тројца соседи, македонските студенти на 8 октомври 1919 во „Tribune de Genève“ објавуваат протест, во кој, покрај искажаното разочарување заради непочитувањето на принципите за самоопределување на народите, недвосмислено подвлекуваат дека излез од оваа ситуација ќе бараат во борба.

„Македонскиот народ од 1912 година постојано живееше под ужасниот јарем на грчката, бугарската и српската власт и веќе нема да сака да трпи живот на мачник, кого што, по сè изгледа го овековечува Конференцијата на мирот. Ние сме цврсто решени со сите средства да ја продолжиме борбата за независност на Македонија.“⁷⁾

Разочарувањето во круговите на македонското револуционерно движење, особено во неговите леви струи, за можноста во рамките на буржоаското општество да се најде решение на македонскиот национален проблем водеше кон потполно приближување и прифаќање на идеите на Октомври, кои единствени во настапувачката буржоаска реакција пружаа перспективна иднина. Оваа еволуција на идејните сфаќања на македонската левица особено е евидентна во круговите на бившиот Серски револуционерен округ. Уште пролетта 1919 година, додека имаше надеж за можноста Конференцијата на мирот да најде некоја прифатлива солуција за македонскиот проблем, во еден распис на Военото министерство во Белград од 15 мај 1919 година до командата на Третата армија во кое се регистрираат идејните и политички струења во групата на Серчаните недвосмислено се констатира:

„Нивното сегашно лутање не ја исклучува можноста тие најпрвин да го прифатат болшевичкото движење со надеж дека тоа ќе им даде најмногу гаранции за нивната идна самостојност.“⁸⁾

Во овој период серската група работеше под водството на Паница, Бујнов, Кантарчиев, Димо Хаџи Димов и други. Нејзина цел беше создавање на автономија на Македонија. Имајќи го предвид политичкото

⁶⁾ Љубен Лапе, Активноста на Главниот одбор на македонските друштва во Швајцарија 1918—1919 и документацијата за тоа. — Гласник на Институтот за национална историја, год. IX, бр. 1, Скопје, 1965, стр. 190.

⁷⁾ Исто.

⁸⁾ Иван Катарчиев, КПЈ во Македонија до Обзаната, Скопје 1961, стр. 18.

влијание на оваа група врз масите на македонскиот народ, југословенскиот претставник во Сојузната комисија во Софија, генерал Туцаковиќ, кој можел непосредно да ја следи работата на групата, во својот извештај до Министерството на војската на Кралството СХС, што е испратен на 15 мај 1919 година како распис на Министерството на Третата армија, предлага воспоставување врски со неа за да се привлече кон Југославија. Тој пишува: „Потребно е колку што е можно побрзо и повнимателно да се преземе политичка акција, за да им се објасни на овие луѓе дека Југославија е токму нивната поранешна и сегашна идеја за словенска конфедерација на балканските држави“, додека не го прифатиле болшевичкото движење. „Затоа сметам дека би требало колку што е можно побрзо да се дојде во врска најпрвин со војводата Паница, а потоа со останатите и да се третираат рамноправно по достоинството со останатите Словени во југословенската заедница, да се извлечат од заблудата, да се придобијат за нашето дело и да се отргнат од болшевизмот“. Ова сведоштво на генерал Туцаковиќ најдобро зборува за интензитетот на влијанието на Октомвриската револуција, на нејзините идеи, нејзините принципи врз носечките сили на македонското револуционерно движење. Тоа зборува за развиената револуционерна смисла на прогресивните сили на македонското револуционерно движење за реално проценување на натамошните општествени движења и сили што ќе овозможат успешен исход на борбата на македонскиот народ за независност.

Ова определување, поправо прифаќање на идејата на Октомвриската револуција, што во условите на општиот револуционерен патос и романтика се одразувала во свеста на масите во најпрактична форма, особено е евидентно во самата земја.

Изложена на остри класни и национални спротивности и судари уште на својот почеток на животот, во земјата се развива под раководството на КПЈ силно класно-револуционерно движење. Македонија станува збор за делото во рамките на Југославија не е исклучена од тоа. И покрај сите препреки од режимот, и покрај сите вонредни уредби воведени од почетокот на 1919 година, со кои се владеело во неа, партиските организации се шират брзо и масовно. Уште во текот на 1919 година, во условите на тежок политички притисок скоро во сите поголеми градски центри на Македонија — Скопје, Велес, Битола, Прилеп, Куманови, Тетово итн., е извршено обновување на предвоените социјалистички организации, односно образувани се нови, кои во априлскиот Конгрес на обединувањето чинат составен дел на Социјалистичката работничка партија на Југославија (комунисти). Во текот на една година, т. е. од февруари 1919 г. до мај 1920 година бројот на членовите на КПЈ во Македонија достигнува околу 4000 и уште повеќе организирани во синдикалните организации. Во редовите на Партијата влегуваат најшироките маси на македонскиот работен народ. Тие што во свое време ја сочинувале сржта на македонското револуционерно движење, сега ја доживуваат сржта на комунистичкото движење на Македонија. Овој елемент е од пресудно значење при оценувањето на огромниот успех на КПЈ во Македонија во текот на легалниот период. Со исто значење тој важи и при истражувањето на факторите што влијаеја македонското национално

прашање во условите на длабока илегалност по 1920 година да се постави на дискусија пред целата Партија и да се заземат правилни позитивни ставови.

Имено, под влијанието на Октомвриската револуција, и покрај тоа што КПЈ во тој период во целина имала неправилен однос кон националното, како и кон други прашања, македонските работни маси беа убедени дека комунистите се единствени што можат да им обезбедат национална слобода. Дописникот на англискиот весник „The Near East“, што на 17 април 1921 година ги посетил штотуку пристигнатите бегалци од Македонија во бугарскиот град Кустендил, пишува дека сите тие избеглички од Македонија на парламентарните избори гласале за комунистите. Сите тие, вели дописникот, живееле со надеж за автономна Македонија и, покрај тоа што се бегалци во Бугарија, тие не сакаат да останат во неа.

Во Македонија во практичната дејност на партиските организации се одвива непречен процес со кој националното револуционерно минато и традиција на македонскиот народ и актуелноста на македонскиот национален проблем постепено се топуваат и се предаваат во наследство на Комунистичката партија на Југославија. Без оглед на владеачките теориски ставови на партиското раководство, под притисокот на суровата политичка стварност, партиските организации на Македонија во својата секојдневна практична дејност се повеќе се заземаат не само за решавањето на класните, туку и на националните проблеми на македонските работни маси.

Партијата најостро му се спротивставува на политичкиот притисок и теророт над македонскиот народ, што од една страна го врши великокрпскиот режим, а од друга великобугарските чети на Тодор Александров. Во крајна линија тоа беше единствен фронт, фронт на балканските буржоазии што, тероризирајќи го македонскиот народ, во исто време, настапуваа и против Комунистичката партија, против засилувањето на нејзиното влијание, против собирањето на македонскиот народ кој се повеќе се обединуваше околу неа. Така беше и сфатен тој фронт од страна на Партијата, и таа така истапуваше против него. Најдобар пример за тоа е митингот на велешката партиска организација во есента 1920 година.

Собирајќи го народот околу себе за да се спротивстави на бугарскиот и српскиот буржоаски терор, станувајќи најрешително против уфрлувањето на врховистички чети, партиската организација во Велес одржа на 17 октомври 1920 година митинг на кој еднодушно е истакнато дека комитадиските акции на бугарските шовинистички елементи немаат никаква врска со интересите на работниците и селаните на Македонија. Истакнувајќи дека интересот на народот е против сите ограбувачи на работниците и селаните, па било да се тие српски или бугарски, англиски и француски, дека нивниот интерес е да живеат во мир, што сиромаштијата на Македонија може да го обезбеди единствено под раководство на КПЈ, единствен представник на работниот народ на земјата, на митингот е донесена резолуција во која меѓу другото се вели дека граѓаните работниците и сиромаштијата на град Велес:

1. „Го повикуваат македонскиот народ да оневозможи колку што му е можно сеќава комитска акција и да ја изјави својата солидарност со целиот работен народ на Југославија во неговата борба за ослободување до капиталистичкото ropство, стапувајќи под знамето на Комунистичката партија”.

2. „Им даваат на знаење на сите водачи на бугарската шовинистичка пропаганда дека македонскиот народ се освестил и дека нема да дозволи да биде маша во кацете на реакционерите и народните експлоататори. Македонскиот народ е против братоубиствената состојба. Тој е за борбата што ја води пролетаријатот на целиот свет за свое ослободување”.

3. „бараат од Југословенската влада да ги забрани српските комитски чети кои, тргнувајќи од тоа дека македонскиот народ ги помага бугарските комитски чети, вршат најгрозни насилства и со тоа го тераат народот и не сакајќи во одбрана на својот живот да се одметнува в шума”.

Партиските агитатори во секојдневниот живот без оглед на националната припадност се повеќе се служат со македонскиот јазик. И тоа не е техничко прашање. Оваа употреба на македонскиот јазик во извештаите и во дневниот печат особено се нагласува, и не е ништо друго туку израз, манифестација, подвлекување на посебноста на македонскиот народ наспроти на официјалниот државен третман.

Колку се класните, социјалните и националните проблеми во Македонија „обединети” во политичката практика на партиските организации на теренот најдобро се гледа од дејствувањето на партиската организација во Прилеп која си поставила за цел: ширење на влијанието меѓу работниците и селската сиромаштија, формирање на синдикални организации, борба за смалување на работното време од 14 на 10 часови, борба за давање работа на безработните од двата пола, борба за правилна аграрна реформа, што значи доделување на земјата на сиромашните селани, борба за признавање на македонската нација, слободна употреба на мајчиниот јазик насекаде, вклучувајќи ја и просветата.

Многу од овие прашања тешко можеа да се вклопат во тогашните рамки на политичката идеологија на југословенските комунисти, особено аграрното и националното прашање. Меѓутоа, притисокот на масите беше толку силен што нивното запоставување и задржувањето во сферите на апстрактни идеи и доктринерство значело лишување од подршката на работните маси. Овој притисок, и покрај негативниот став на партиското раководство, почнал да наоѓа место и во печатот. Во органот на Обласниот комитет на КПЈ за Македонија, „Социјалистичка Зора”, во една дописка од Велес, недвосмислено се подвлекува дека Македонците, што се поробени економски, политички и национално, се предмет на најгруба експлоатација и на грчките, и на романските, и на бугарските, и на српските шовинистички аспирации, почнале поживо да се будат.

„Со радост констатирам дека македонскиот работен народ ја прифаќа целосно идејата дека спасот за македонскиот народ лежи во организациите на интернационалниот пролетеријат”⁹⁾.

⁹⁾ Тих. Јевтић, Буѓење Македонаца, Велес, 5. II. 1920, „Социјалистичка Зора”, бр. 3 Скопје, 8. . . . 1920 г.

Овие идеи, во текот на решавањето на актуелните проблеми, особено за време на изборната борба за парламентарните избори во 1920 година, почнаа да се пробиваат и до поединечни членови на Централниот партиски Совет во Белград. Во ова е најкарактеристичен ставот на Рајко Јовановиќ. Во времето на предизборната кампања Јовановиќ ја посетил Македонија и одржал повеќе говори во разни места. Говорејќи на митингот во Прилеп, тој рекол:

„Ако се дозволи на изборите да добијат крупно-капиталистичките и шовинистички партии, работниците и селаните ќе бидат потиснати, никогаш не ќе биде признаена македонската нација“.

Истакнувајќи на крајот дека земјата во која живеат Македонците е нивна, македонска Јовановиќ го завршува својот говор:

„Ние не сакаме војна, сакаме мир, работа, право за секого, еднаквост и слобода за сите нации во оваа држава. Затоа, сите на избори, за мир, за слобода и права на сите нации.“

Оваа ориентација брзо ги покажа своите резултати. Таа наоѓа свој конкретен израз во општинските избори. По евидентните резултати за ширење на партиските организации, КПЈ особено ќе го потврди свето влијание на масите на македонскиот народ, својата супериорност над буржоаските партии во резултатите на општинските избори. Иако во тие избори таа не ги ангажирала сите свои сили, колебајќи се околу тоа дали да влезе во изборната борба или не, Партијата ги освои општинските управи во Скопје, Куманово, Велес и Кавадарци, а исто така и поголем број одборнички места во Битолската општина.

Овој резултат го добива своето полно значење кога ќе се земат предвид условите во кои се одвивала предизборната борба и фактот дека Партијата не можела ни во своите градски центри да истакне свои листи. Изборните резултати неоспорно потврдуваа дека идеите на Партијата, нејзините принципи се добро афирмирани во масата на работниот народ. Неа, со исклучок на мал број чорбации ја прифатија работните маси како своја партија, како партија носител на нивните стремежи и интереси. Во неа тие гледаа можности за решавање на горливите проблеми, пред се проблемот за признавање и реализирање на нивните национални права., Давајќи му израз на ова расположение на македонскиот народ спрема Комунистичката партија на Југославија, што нашло свој одраз во резултатите од општинските избори и во манифестираните симпатии во текот на предизборната борба, еден Варошанец (од село Варош во непосредна близина на Прилеп) во емигрантскиот весник на македонските комунисти — „Освобождение“ во Софија, меѓу другото пишува:

„Македонците сфатија дека чорбациите не плачат за права слобода во Македонија, туку за својата кожа. Сфаќајќи го тоа, тие со презир се однесуваат кон сите досегашни ослободители. А за да ја постигнат колку што е можно побрзо својата цел, својата вистинска слобода, тие, со исклучок на оние што за време на војните трупат богатства и на кои не им е до слободата на работниците, го одбраа најкраткиот,

најсигурниот и единствениот пат, патот на комунизмот, патот на социјалната револуција.”

Значењето на постигнатите резултати на КПЈ во општинските избори со освојувањето на некои поважни општини во Македонија, особено успешно го формулира органот на Бугарската комунистичка партија „Работнически весник”.

„Изборната победа што ја извојува нашата братска партија во Југославија” — пишува „Работнически весник” — „е од големо значење за Македонија... Во оваа земја долго години, а особено за време на војните, бугарската и српската буржоазија делеа мегдан за надмоќност, за пљачкосување и грабеж. Сега, над еден дел од нејзините градови се вее првеното интернационално знаме на револуционерниот комунизам. Овој настан е вистински пораз не само за југословенската, туку и за бугарската буржоазија, која пројавува аспирации кон Македонија. Тоа е всушност банкротство на националистичката политика и на едната и на другата непријателски расположена буржоазија. Македонскиот народ го пронајде единствениот прав пат кон своето ослободување, обединување и независност: тоа е патот на комунизмот по кој го води Југословенската комунистичка партија заедно со целиот свесен и борбен балкански пролетариат.”¹¹⁾

Во извесна мерка резултатите од општунските избори во Македонија ја изненадија и самата Партија. Заради тоа, партиските организации што најдобро можеа да го проценат расположението на работните маси, за време на предизборната борба за Уставотворната скупштина ги мобилизираа сите свои сили уште повеќе да го соберат околу себе македонскиот народ.

Свесни за потребите и барањата на масите, што во лицето на Партијата гледаа борец за октомвриските идеи, односно, во конкретниот случај, борец за решавање на аграрниот и националниот проблем, месните партиски организации и активисти по еластично се поставуваат кон овие барања за разлика од вишите раководства, кои повеќе оперираа со апстрактни револуционерни фрази.

„Ние сакаме земјата да им се одземе на богатите и на беговите и да им се даде бесплатно на оние што ја обработуваат” —

беше едно од барањата на комунистите во Македонија, поставено под притисок на потребите на масите и под влијание на решенијата на Третата интернационала.

Меѓутоа, додека ова барање беше најмногу што го постави партиската пропаганда за време на изборната кампања за аграрното прашање, националното прашање остана како централно.

Националното прашање, всушност, во себе ги опфати сите стремежи, целата борба на македонскиот народ за економска, политичка и културна слобода. И покрај сите порази во поминатите борби и покрај тешките политички услови, тоа беше секогаш присутно и се претставуваше во најакутна форма во секоја, и најмалку погодна атмосфера. Таква беше и атмосферата во предизборната кампања за парламентарните избори за Уставотворна скупштина.

¹⁰⁾ Георги П. Христов, „Македонците за своите ослободители”, в. Освобождение, год. I, бр. 13, Софија 31. X. 1920.

¹¹⁾ Работнически весник, бр. 65 од 23. IX. 1920 година.

Во условите на општа револуционерна атмосфера во Европа и во самата Југославија, колку што одминуваше времето во пресрет на изборите, колку што се загреваше предизборната атмосфера, толку и барањата на македонскиот народ за национални права станува порешителни и ги принудуваа одделни партиски агитатори да заземаат пореалитичен став спрема него во практичната акција и пропаганда.

Како што веќе напоменаваме, партиските агитатори во својата работа, на собираите, на митинзите итн., се служат со македонскиот јазик и тоа ги одушевуваше слушателите и тоа често пати доведуваше до преземање на собираите што ги организираа буржоаските партии.

Еластичното поставување спрема националните барања на македонскиот народ на Партијата и донесе огромни симпатии. Колкави беа тие симпатии, всушност со каква острина се изразувааше националното прашање, најдобро сведочат шпекулациите на Радикалската и Демократската партија, што во своите програми за Македонија истакнуваат дека ќе се залагаат за обласна самоуправа на Македонија.

„Двете познати политички партии Радикалската и Демократската, пишува командантот на Битолската дивизиска област во својот извештај од 9 април 1920 година, — двете се истовремено патриотски. Во општите прашања, во прашањата што се однесуваат на татковината, власта на нив може поеднакво да се опре. Прашањето за обласна Македонија го зедоа двете во своите програми. Колку ќе го исполнат тоа, тешко е однапред да се каже, но засега им служи како мамка за придобивање на партизаните“.¹²⁾

Освен аграрното и националното прашање што претставуваа најневралгични точки на предизборната кампања за парламентарните избори, партиската пропаганда особено остро го жигосуваше системот на терор, државните комити, скапотијата, корупцијата, шпекулацијата, бараше демобилизација на војниците, укинување на жандармеријата, полицијата и тн. И нејзините пароли за мир, за федерација на балканско-подунавските земји популаризацијата на Советска Русија и тн., ги мобилизираа масите на македонскиот народ околу неа.

„Работниците и сиромаштијата на град Велес во исто време ги изразуваат своите симпатии за Советска Русија и сметаат дека единствен пат по кој народите ќе се ослободат од ужасните последици на војната, е патот по кој оди Руската советска република“.

се вели во веќе цитираната резолуција, што го организира партиската организација во Велес на 17 октомври 1920 година¹³⁾.

Неуморната работа и покрај сите препреки на кои наидувааше активност на Комунистичката партија во текот на предизборната кампања, напорите на активистите на најдобар можен начин да се објасни програмата и политиката на Партијата, и создадоа неподелени симпатии во сите слоеви на работните маси на Македонија.

¹²⁾ Војно-историски институт ЈНА, Београд, поп. II 4/3 к. 60 I/2, Битола, 9. IV. 1920, бр. 1604.

¹³⁾ Митинг у Велесу. Противу комиегтске акције — противу скупоће. Радничке новине, год. XVIII, бр. 254, Београд 24. X. 1920 год.

Имајќи ги предвид овие симпатии, Партијата истакна кандидатски листи во сите седум окрузи. И таа не се излажа. Од 105 илјади колку што излегоа на избори, 40201 гласачи гласаа за Комунистичката партија на Југославија и ѝ донесоа 15 пратенички места. Во однос на резултатите што Партијата ги постигна во целата земја бројот на избраните пратеници скоро една четвртина т. е. од вкупно 59 пратеници избрани на листата на КПЈ, 15 беа избрани во Македонија.

Оценувајќи го политичкото значење на резултатите што ги постинала КПЈ на парламентарните избори во Македонија, цитираниот весник „Освобождение“, во својот број од 14 јануари 1921 година, пишува:

„На 28 ноември оваа година во Југославија се одржани парламентарни избори за Уставотворна скупштина. И покрај нечуениот и невиден терор, и покрај апсењата и изборните махинации на владеечката камарила во Југославија, македонскиот народ и ја даде својата доверба на онаа политичка партија што најдобро ги брани неговите интереси. Македонските чорбаци и ненаситници ги примамуваа работните маси да гласаат за буржоаските партии. Во помош им придоа македонствувачките „револуционери“ кои со тајни окружниот повикуваа народот да гласа за буржоаските партии, за да го спречат победничкиот марш на комунизмот во оваа измачена земја. Какво изненадување ја чекаше југословенската и македонската буржоазија на 28 ноември вечерта! Братската КПЈ излезе на изборите за Уставотворна скупштина со својата максимална програма. Таа себе си не си дозволи никакви ветувања не внесе никакви пароли за буржоаска автономија и други заблуди, туку од името на Советската социјалистичка република ги повика работните маси да и ја дадат својата братска помош гласајќи за комунизмот.

Победата на македонските комунисти има големо значење за нас емигрантите од оваа измачена земја. И таа треба да служи како поттик на сите оние што паѓаат во очај. Смелиот и решителен глас на нашите македонски браќа треба да го расее нивниот очај, и од името на комунизмот и тие да поведат борба против капитализмот.“

Стануваше сè појасно дека на класната борба не ѝ противречи борбата за национално ослободување. Напротив, таа ги збогатува, ги шири нејзините редови и релативно го забрзува процесот на реализирањето на нејзините цели.

Стануваше сè појасно дека масовното учество на работните маси во сите протестни акции против империјалистичките интервенти во првата земја на социјализмот и во Унгарија што ги организираше КПЈ и работничката класа на Југославија, протестните акции против задушвањето на политичките слободи во земјата, учеството во прославите на Октомвриската револуција, не беа само израз на интернационална солидарност и поддршка, туку и конкретна манифестација за афирмација на социјалните и национални права на македонскиот народ.

Со еден збор, во дадените историски услови и во изменетите политички услови на Балканот, Октомвриската револуција уште од својот почеток врши силно влијание на натамошниот развој на македонското револуционерно движење, овозможувајќи му поврзување со работничкото движење и со неговата авангарда.

Во секојдневната политичка практика и во револуционерниот процес во стара Југославија во периодот на легално дејствување на КПЈ

¹⁴⁾ Победа на комунистите в Македония .— Освобождение, год. I, бр. 18, София 14. I. 1921. год.

и потоа тоа поврзување е најеклатантно. Прифаќајќи ги стремежите на македонскиот народ за национално и социјално ослободување, подигајќи го својот глас на протест од името на македонскиот народ против сите негови угнетувачи и експлоататори, КПЈ го презема на себе и сето позитивно наследство на македонското национално-револуционерно движење, претворајќи го во општ проблем на југословенското работничко движење. Со тоа историската задача за ослободување на македонскиот народ, дефинитивно завршување на процесот на неговата афирмација, станува заедничка задача на југословенското работничко движење под раководството на КПЈ. И таа задача тој доследно револуционерно, во духот на Лениновите идеи и на Октомвриската револуција ги решава во Народноослободителната борба и Револуција и во текот на Втората светска војна и во изградбата на социјализмот во Социјалистичка Југославија, рамноправна заедница на југословенските народи во која македонскиот народ ја доживува својата национална социјалистичка ренесанса.